

Євген Костюк,

в. о. наук. співроб. НБУВ,
канд. іст. наук

НАЦІОНАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА АКАДЕМІЇ НАУК КИТАЮ

У статті висвітлюється функціонування Національної наукової бібліотеки Академії наук Китаю в умовах інформаційного суспільства, визначаються особливості її організаційної структури, функції та завдання, місце у системі наукової комунікації.

Ключові слова: бібліотека, бібліотечна робота, інформаційно-аналітичне забезпечення, інформаційне суспільство.

У сучасних умовах формування інформаційного суспільства використання досвіду роботи наукових бібліотек зарубіжних країн набуває значної актуальності, особливий інтерес викликає розвиток бібліотечної справи у країнах, що стрімко нарощують свій науково-технічний потенціал. До їх числа належить і Китайська Народна Республіка. Провідною науковою бібліотекою країни є Національна наукова бібліотека, яка функціонує у складі Академії наук Китаю (ННБ АНК).

Попри численні дослідження, присвячені проблемам функціонування бібліотек в інформаційному суспільстві та ролі бібліотек у системному наповненні інформаційному простору, з-поміж яких варто відзначити наукові праці В. М. Горового [2; 3], В. О. Ільганаєвої [5; 6], М. С. Слободяника [9; 10], І. О. Давидової [4], Г. В. Шемаєвої [12], Н. С. Вітушко [1], Т. О. Ярошенко [13], В. О. Копанєвої [7; 8], Чен Шізе Шізіня [11] та інших дослідників, діяльність вищевказаної бібліотеки дотепер не привертала уваги вітчизняних фахівців, що зумовлює наукову актуальність проблеми.

Метою дослідження є визначення організаційної структури ННБ, її завдань і функцій в умовах інформаційного суспільства.

Часом заснування бібліотеки вважається квітень 1950 р., коли у складі АНК було створено Відділення книжкового забезпечення та наукової інформації. У лютому наступного року воно було перейменовано на Бібліотеку Академії наук Китаю. У вересні 1957 р. бібліотека стала членом Першого національного центрального бібліотечного комітету, який функціонував при Державній Раді КНР. У листопаді 1985 р. бібліотека стала

У червні 2000 р. бібліотека брала участь в академічній програмі АНК «Інноваційний проект», що знаменувало собою значне посилення її наукової діяльності. З грудня наступного року вона виступила в ролі ініціатора Китайського наукового проекту інформатизації бібліотек. У червні 2002 р. бібліотека отримує у своє розпорядження новий комплекс приміщень, більш пристосований до ведення як власне бібліотечної, так і наукової роботи. З березня 2006 р. бібліотека була перейменована на Національну наукову бібліотеку [24].

Загальна координація роботи бібліотеки здійснюється директором. На даний час ним є віце-президент Академії наук Китаю Лі Жигай – дійсний член АНК з 1999 р., Президент Китайського товариства фізико-хімічних наук, голова Співки наукових товариств країн Азії, автор численних відкриттів у галузі хімії, лауреат Національної наукової премії Китаю 1989 і 1995 рр.

До компетенції виконавчого директора ННБ належить оперативне керівництво роботою бібліотеки. Він курує питання міжнародної співпраці, наукової роботи, фінансово-господарські питання. Секретар партійного осередку бібліотеки, окрім власне партійної роботи в установі, займається питаннями трудової дисципліни та діяльністю профспілкового комітету. Також до керівного складу бібліотеки належать шість заступників директора [22].

Основними суб'єктами організаційної структури бібліотеки є управління, які керують окремими напрямками діяльності установи. Головне управління здійснює загальну координацію роботи бібліотеки, керує документообігом та збереженням бібліотечних фондів і сприяє розвитку електронних ресурсів установи. Оперативне управління здійснює розробку планів бібліотечної роботи, займається питаннями поточної діяльності бібліотеки, опікується міжбібліотечними та міжнародними зв'язками, забезпечує реалізацію науково-дослідних проектів. Управління розвитку бібліотечних колекцій координує роботу співробітників фондів рукописів, стародруків і періодичних видань, контролює процес наповнення електронних баз даних.

До компетенції Управління інформаційного обслуговування входить налагодження системи доступу дослідників та інших користувачів ННБ до її ресурсів, контроль за своєчасним підбором і видачею книг і документів читачам тощо. Інформаційно-аналітичне управління об'єднує висококваліфікованих фахівців, які забезпечують державні органи

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
необхідною інформацією з різних галузей фундаментальних і прикладних наук. Управління інформаційних систем впроваджує технологічні інновації у бібліотечній роботі, дбає про функціонування комп'ютерної мережі та електронних ресурсів бібліотеки. Управління міжбібліотечних зв'язків курсує питання співпраці Бібліотеки АНК з іншими науковими, вузівськими та відомчими бібліотеками КНР, а також з бібліотеками зарубіжних країн.

Штат співробітників бібліотеки налічує близько 500 осіб. Бібліотечні приміщення центрального корпусу ННБ, розташовані у Пекіні, мають площу понад 80 км²: просторі приміщення забезпечують дослідникам комфортні умови роботи, дозволяють зберігати у належних умовах бібліотечні фонди [30].

У складі бібліотеки функціонують три регіональні філії: в містах Ухані, Ченду та Ланьчжоу [30]. Бібліотечні фонди налічують понад 11,5 млн одиниць зберігання. Бібліотека також має потужний електронний ресурс, на якому розміщено близько 11 тис. китайських і понад 5 тис. зарубіжних повнотекстових журналів, 80 тис. авторефератів і дисертацій, 180 тис. книг [18].

При бібліотеці функціонує Видавничий центр, на базі якого публікуються як видання власне ННБ, так і низка часописів Академії наук, зокрема – «Бібліотека та інформаційні послуги» (присвячений проблемам бібліотекознавства та бібліотечного менеджменту), «Нові технології в бібліотеках та інформаційні послуги» (присвячений проблемам інформатизації бібліотечної справи), «Китайський журнал бібліотечно-інформаційних послуг» (англомовний часопис, який висвітлює інновації у бібліотечній справі в КНР та за кордоном), «Високі технології та промисловий розвиток», «Розвиток хімічних наук», «Біотехнології в Китаї», «Китайський математичний реферативний журнал», «Електронний менеджмент», «Науковий огляд» тощо [31].

Архів АНК також функціонує при ННБ. Він являє собою одну з ключових ланок Національної архівної мережі КНР. В архіві зберігається понад 150 фондів, а також близько 80 000 звукозаписів і 10 000 фотографій [23].

У бібліотеці налагоджено ефективну систему обслуговування – щодня, без вихідних, 12 годин на добу, бібліотека відкрита для читачів. Останні мають змогу користуватися не лише друкованими виданнями, але й електронним ресурсом бібліотеки. Для того, щоб читачі ефективніше працювали з електронними ресурсами, бібліотечний персонал проводить для них різноманітні консультації. Функціонує система видачі книг читачам додому, сервіс електронних повнотекстових документів, а також міжбібліотечний абонемент, що дозволяє працівникам АНК замовляти книги з інших

ISSN 2224-9516 Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. 2012. Вип. 34
бібліотек КНР, з якими у ННБ підписані угоди про співпрацю, зокрема, з бібліотеками Шанхайського та Пекінського університетів. Центр науково-технічних інновацій створює електронні бази даних у галузях природничих наук з метою забезпечення працівників АНК та інших дослідників оперативною інформацією щодо сучасних здобутків вітчизняної та зарубіжної науки [27].

Значну допомогу бібліотека надає аспірантам і докторантам Академії наук, взаємодіючи при цьому з бібліотекою Університету аспірантури АНК. Спеціально для дослідників спільно з Університетом аспірантури АНК створена електронна бібліотека, де зібрана базова наукова література [28].

Наукова діяльність ННБ включає у себе широкий спектр досліджень у галузі книгознавства (місце книги у культурно-історичному процесі, історія, теорія та практика комплексного дослідження книжкових пам'яток у бібліотеках), бібліографознавства та бібліотекознавства (зміна статусу бібліотек в умовах інформаційного суспільства, визначення стратегії формування електронного фонду наукової літератури бібліотеки); соціальних комунікацій (вивчення місця документа та книги у системі соціальних комунікацій); архівознавства та документознавства (проблеми збереження архівних фондів, вироблення методичних засад документознавчої освіти); інформаційних технологій (дослідження структури та загальних властивостей документальної інформації, аналіз закономірностей збереження та використання даних для задоволення інформаційних потреб суспільства); менеджменту бібліотечної справи (поліпшення бібліотечного сервісу, розробка теоретико-методологічних моделей інноваційної діяльності бібліотек); книговидавництва (розробка теоретико-методологічних засад книговидавничої справи); інтелектуальної власності та авторського права (аналіз ролі та місця інтелектуальної власності у системі наукової комунікації, авторсько-правових аспектів функціонування мережі Інтернет) тощо [33].

Бібліотека активно бере участь у різного роду наукових зібраннях. За участю ННБ останнім часом відбулися такі заходи загальнонаціонального масштабу: Форум з управління ризиками (15 жовтня 2010 р.), науково-практичні семінари «Прекрасний Всесвіт» та «Біологічне різноманіття» (листопад 2010 р.). Варто відзначити регулярне проведення співробітниками бібліотеки відкритих лекцій, спрямованих на популяризацію досягнень науки, розповсюдження наукових знань серед широкого загалу [35]. Для аспірантів бібліотеки постійно організовуються лекції, семінари, тематичні тренінги, дискусійні клуби тощо [29].

Чільне місце у роботі бібліотеки займають інформаційно-аналітичні

розробки, спрямовані на вироблення стратегічних орієнтирів діяльності АНК, інформаційного забезпечення науково-дослідних програм, пошуку шляхів використання інноваційних технологій у науковій та бібліотечній сфері. Фахівці цього напрямку вивчають основні тенденції науково-технічного розвитку у Китаї та зарубіжних країнах, стратегічні урядові програми та проекти науково-дослідних установ, на основі аналізу цього досвіду подають рекомендації органам державної влади КНР. Інформаційно-аналітичні матеріали, підготовлені бібліотекою, подаються на розгляд урядових органів, до наукових і освітніх установ Китаю. За результатами цієї роботи бібліотекою видаються спеціальні бюлетені з оглядом новітніх тенденцій наукового розвитку, створюються відповідні електронні ресурси. Роботу ННБ у сфері інформаційно-аналітичного забезпечення органів влади та АНК підтримують спеціальні програми: «Аналітична платформа стратегічної інформації», яка використовується для аналізу зібраної бази даних; «Селекційна платформа стратегічної інформації» використовується для систематизації, класифікації та обробки даних, їх подання до відповідних установ; «Інтелектуальна лабораторія стратегічної інформації» займається створенням на основі зібраних та систематизованих даних якісного наукового продукту [26].

У своїй діяльності щодо створення електронних баз даних ННБ тісно співпрацює з Національною науково-технічною та Китайською національною електронною бібліотеками. Вони об'єднали свої електронні ресурси в інтегровану систему, що значно спрощує роботу дослідникам. Насамперед, така система спрямована на обслуговування науковців АНК [36].

У бібліотеки є потужний інтернет-портал, який містить значний обсяг інформації щодо діяльності та ресурсів бібліотеки, згрупованих за наступними базовими розділами: «Про бібліотеку», «Послуги», «Міжнародне співробітництво», «Освіта та підвищення кваліфікації», «Науково-видавнича діяльність». Портал має як китайськомовну, так і англомовну версії. На головній сторінці порталу міститься також перелік бібліотечних новин, посилання на електронні ресурси інших провідних бібліотек КНР, сторінки про діяльність регіональних філій ННБ. Електронні ресурси вказаних бібліотечних філій у цілому відповідні структурі центрального бібліотечного інтернет-ресурсу. Окремий блок складають інформаційні ресурси бібліотеки: енциклопедії та довідники, мультимедійні матеріали та ін. Спеціальна сторінка присвячена новинам у галузі науково-технологічного розвитку як у Китаї, так і у зарубіжних країнах. Також ресурси сайту дають змогу дізнатися базову інформацію про бібліотеки

КНР, їхні фонди та умови доступу до них. Розділ «бібліотечні новини» містить відомості про основні міжнародні бібліотекознавчі конференції, семінари та інші наукові заходи, колекції фото з проведених заходів. Сторінка, присвячена періодичним виданням ННБ, подає стисло характеристику видання, його контактні дані та посилання на сайт. Портал оснащено пошуковою системою.

Тісним є зв'язок ННБ із науково-дослідними інститутами у системі АНК при комплектуванні бібліотечних фондів та поповненні електронних ресурсів бібліотеки. Спільно з Національною науково-технічною бібліотекою створюється електронна база даних наукової періодики Китаю та зарубіжних країн (лише впродовж 2008 р. електронний ресурс ННБ поповнився 2333 назвами іноземних періодичних видань). Активно створюється реферативна база даних вітчизняної та зарубіжної наукової періодики, електронні каталоги періодичних видань [19]. Вказані процеси обумовлюються загальносвітовими тенденціями інформатизації бібліотек в умовах прискорення циркуляції інформації у сучасному суспільстві, виробництва дедалі зростаючих масивів нової інформації, необхідності оперативної обробки наявних інформаційних ресурсів [3, с. 218–219].

ННБ бере участь у діяльності Асоціації бібліотек Китаю, зокрема, здійснює координацію роботи Відділення спеціалізованих бібліотек, у складі якого функціонують 8 секцій: академічних досліджень; міжбібліотечного співробітництва; бібліотечної освіти та підготовки молодих фахівців з бібліотечної справи; підвищення кваліфікації; організаційних справ; редакційно-видавнича; бібліотекознавства; бібліотек Південно-Китайського регіону, до яких входять представники 280 відомчих та університетських бібліотек, інформаційно-документаційних центрів і бібліотек науково-дослідних інститутів [37].

Активною є міжнародна співпраця ННБ. За участі бібліотеки проводяться міжнародні конференції, симпозіуми та круглі столи, впроваджуються міжнародні наукові програми. Починаючи з 1980 р., розвивається співпраця з провідними бібліотеками США, в тому числі – бібліотеками науково-дослідних установ і університетів, насамперед – щодо підготовки фахівців із бібліотечної справи, підвищення кваліфікації молодих бібліотекарів і науковців, здійснюється обмін досвідом у сфері бібліотекознавства, соціальних комунікацій та інформаційних технологій. Зарубіжні фахівці проводять для працівників ННБ лекції з бібліотечної справи, ознайомлюються з досвідом роботи бібліотеки та передають свій досвід [17].

При ННБ функціонує китайсько-німецький науковий центр, на базі якого проводяться семінари обміну науковими здобутками між

китайськими та німецькими академічними і вузівськими бібліотеками. Останні відбуваються як у Німеччині, так і у КНР. Спільними зусиллями Національної наукової бібліотеки АНК та Німецької національної бібліотеки створено Групу інформаційного обміну, яка забезпечує наукову комунікацію китайських і німецьких фахівців, веде розробки у галузі створення електронних бібліотечних ресурсів та оптимізації доступу до них широкого читачького загалу [34].

Розробка мережевих систем відкритого доступу у бібліотечній сфері здійснюється ННБ згідно Берлінської декларації відкритого доступу до наукових знань (прийнята 22 жовтня 2003 р. з ініціативи Товариства ім. Макса Планка), яка утверджує принципи просування нової парадигми відкритого доступу наукової інформації для суспільства [8, с. 57–58].

3-поміж найважливіших міжнародних науково-практичних конференцій, проведених під егідою ННБ упродовж останніх трьох років, варто відзначити наступні: Міжнародний семінар управління електронними ресурсами, Китайсько-європейський симпозіум із проблем захисту електронних баз даних, Китайсько-американський семінар щодо розробки електронних бібліотек, Китайсько-німецький симпозіум розвитку інформаційних послуг у бібліотеках, Симпозіум з питань розвитку електронних бібліотечних ресурсів, Берлінська конференція з розвитку міжбібліотечної комунікації тощо [20].

Активною є співпраця ННБ із Міжнародною бібліотечною асоціацією, яка має на меті розвиток комунікації між провідними бібліотеками світу, обмін досвідом бібліотечної роботи, розробку методологічних засад бібліотекознавства та практики бібліотечної справи. Фахівці ННБ регулярно беруть участь у наукових та науково-практичних проектах Асоціації, знайомлячи своїх колег із зарубіжних країн із досвідом організації бібліотечної справи в КНР [15]. Членами Асоціації є п'ятеро провідних співробітників бібліотеки [32].

Важливим напрямом міжнародного співробітництва ННБ є участь у міжнародній програмі підтримки талановитої молоді, яка передбачає надання молодим науковцям стипендій, організацію для них конференцій, публікацію наукових праць молодих дослідників [25].

У системі ННБ АНК функціонує магістратура та докторантура. Підготовкою магістрантів і докторантів опікуються, відповідно, 40 і 9 кваліфікованих викладачів. Термін навчання у магістратурі становить 2,5 роки, а в докторантурі – 3 роки. Підготовка магістрантів і докторантів забезпечена потужною матеріально-технічною та навчально-методичною базою [14].

При ННБ функціонують курси підвищення кваліфікації бібліотечних працівників. Під її егідою спільно з Асоціацією бібліотек Китаю здійснюється навчання у галузі використання інформаційних технологій у бібліотечній справі, оптимізації роботи бібліотек, бібліотекознавства, міжнародної співпраці у бібліотечній сфері. Викладачами курсів підвищення кваліфікації є провідні фахівці Національної наукової бібліотеки, Академії наук Китаю, Пекінського та Шанхайського університетів тощо [21].

Таким чином, підсумовуючи, варто відзначити, що ННБ є сучасним центром зберігання, обробки та поширення інформації, ключовим вузлом соціальних комунікацій у науковій сфері. Потужний інформаційний ресурс бібліотеки забезпечує потреби як науковців АНК, так і дослідників з інших наукових та освітніх установ країни, а також органи державної влади, громадські організації та господарські установи. Саме тому впродовж свого існування за вагомих внесок у розвиток китайської науки бібліотека 10 разів отримувала національні премії, в тому числі 2 найвищі у країні – премії Наукового-технічного розвитку [16]. Окрім того, ННБ сама активно проводить наукові дослідження, виступаючи в ролі ключового центру бібліотекознавчих досліджень у КНР. Досвід функціонування ННБ в умовах інформаційного суспільства, а саме: створення електронних ресурсів, інтеграція здобутків вітчизняного та світового бібліотекознавства, участь у міжнародних проектах має практичну цінність для українських фахівців.

Список використаних джерел

1. Вітушко Н. Електронні інформаційні ресурси у сучасній бібліотеці / Н. Вітушко // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2007. – Вип.18. – С. 13–25.
2. Горовий В. М. Особливості розвитку соціальних інформаційних баз сучасного українського суспільства : монографія / В. М. Горовий // Ред. О. С. Онищенко; НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2005. – 299 с.
3. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий // НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2010. – 356 с.
4. Давидова І. О. Бібліотечне виробництво в інформаційному суспільстві : монографія / І. О. Давидова. – Х. : ХДАК, 2005. – 295 с.
5. Ільганаєва В. О. Бібліотека в сучасному інформаційному середовищі: основні стратегії розвитку / В. О. Ільганаєва // Вісник Харківської державної академії культури : Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика. – 1999. – Вип. 1. – С. 30–37.
6. Ільганаєва В. Управління інноваційними процесами соціально-культурного розвитку бібліотек / В. Ільганаєва // Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. – 2004. – Вип.12. – С. 7–20.

7. *Копанєва В.* Бібліотека в системі наукової електронної комунікації / В. Копанєва // Бібліотечний вісник. – 2007. – № 5. – С. 3–9.
8. *Копанєва В.* Бібліотека як центр збереження інформаційних ресурсів Інтернету : монографія / В. Копанєва // НАН України, Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. – К., 2009. – 198 с.
9. *Слободяник М. С.* Концептуальні засади формування електронної бібліотеки університету / М. С. Слободяник // Библиотеки и ассоциации в меняющемся мире : новые технологии и новые формы сотрудничества : 9-я Международная конференция «Крым-2002» : Материалы конференции. – Т. 1. – М., 2002. – С. 257–259.
10. *Слободяник М. С.* Трансформація змісту діяльності Національної бібліотеки України в період формування інформаційного суспільства / М. С. Слободяник // Вісник Харківської державної академії культури : Бібліотекознавство. Документознавство. Інформатика. – 1999. – Вип. 1. – С. 22–29.
11. *Чен Цзе Цзинь.* Библиотечно-информационные сети: современное состояние и перспективы развития : монография / Чен Цзе Цзинь // Нанчанский ун-т (Китай). – К. : Знання України, 2006. – 183 с.
12. *Шемаєва Г. В.* Електронні ресурси бібліотек України в системі наукових комунікацій : монографія / Г. В. Шемаєва; Харківська державна академія культури. – Харків, 2008. – 289 с.
13. *Ярошенко Т.* Наукові комунікації XXI століття : електронні ресурси для науки та освіти України / Т. Ярошенко // Бібліотечний вісник. – 2006. – № 5. – С. 17–22.
14. About Graduate Education [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/et>. – Title from the screen.
15. About IFLA [Electronic resources]. – Mode of access : <http://www.ifla.org/en/about>. – Title from the screen.
16. Achievements [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ap/achievements>. – Title from the screen.
17. An Overview of International Cooperation [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ic>. – Title from the screen.
18. Brief Introduction [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/au>. – Title from the screen.
19. Collection Development [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/cd>. – Title from the screen.
20. Conferences [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ic/ic>. – Title from the screen.
21. Continuing Education and Training [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/et/training>. – Title from the screen.
22. Directors [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/au/ds>. – Title from the screen.
23. General library [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/au/org/gl>. – Title from the screen.

24. History [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/au/hy>. – Title from the screen.
25. Implementation Bulletin of Young Talents Supporting Project in 2010 [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ic/youngtalents>. – Title from the screen.
26. Information Analysis [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/ia>. – Title from the screen.
27. Information Service [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs>.
28. Information Commons [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/ic>. – Title from the screen.
29. Learning Commons [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/learningcommons>. – Title from the screen.
30. Organization [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/au/org>. – Title from the screen.
31. Overview of Academic & Publications [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ap>. – Title from the screen.
32. Position in International Organisation [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ic/moo>. – Title from the screen.
33. Research Fields [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ap/academic>. – Title from the screen.
34. Review of Sino-German «Digital Information Provision» 2007–2009 [Electronic resources]. – Mode of access : http://english.las.cas.cn/ic/ip/201011/t20101125_62093.html. – Title from the screen.
35. S&C Promulgation [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/sep>. – Title from the screen.
36. Subject Information Service [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/rs/sls>. – Title from the screen.
37. The Branch of Special Libraries, Library Society of China [Electronic resources]. – Mode of access : <http://english.las.cas.cn/ap/societies>. – Title from the screen.